

ВІДГУК

офіційного опонента про дисертацію

Бабенко Вікторії Василівни

«Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури у процесі навчання стилістики»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія і методика навчання (українська мова)

Аналіз дисертації Бабенко Вікторії Василівни «Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури у процесі навчання стилістики» дає змогу сформулювати узагальнені висновки про актуальність, ступінь обґрунтованості основних наукових положень, рекомендацій, достовірність, наукову новизну, практичну значущість, а також дати загальну оцінку роботі.

Актуальність обраної теми та її зв'язок із напрямками наукових досліджень. Проблема фахової підготовки вчителів української мови й літератури не нова в сучасній лінгводидактиці. Водночас актуальність її беззаперечна й не втрачається із часом. Це пояснюємо тим, що сучасне суспільство поставило перед педагогом відповідальне завдання – підготувати особистостей, здатних критично оцінювати дії і дійсність, спроможних засобами мови обстоювати свою позицію, впевнено репрезентувати себе в соціумі тощо. У такому контексті надзвичайно гостро постає питання розроблення методики формування комунікативної компетентності вчителя-предметника. До того ж у наукових працях українських лінгводидактів переконливо доведена думка, що від рівня сформованості комунікативної компетентності вчителя безпосередньо залежить і результативність процесу формування предметної компетентності учнів. Тому обрана В. В. Бабенко тема не може бути не актуальною.

Важливість рецензованої дисертації підтверджена її зв'язком із такими напрямками наукових досліджень з української лінгводидактики: упровадження компетентнісного підходу до навчання української мови в закладах освіти; формування комунікативної компетентності вчителів-словесників, розроблення

ефективних технологій підготовки вчителів української мови й літератури в умовах компетентнісної освіти.

Вагомість дослідження підкреслюється його зв'язком із науковими програмами та планами. Тема дисертації пов'язана з проблематикою наукової роботи кафедри української лінгвістики і методики навчання «Актуальні проблеми мовознавства, лінгводидактики та інноваційні технології навчання у ВНЗ» (державний реєстраційний номер № 0112U004562), що входить до тематичного плану науково-дослідних робіт Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація має чітку вмотивовану структуру: вступ, три розділи, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел, додатки, що доповнюють перебіг формувального етапу проведеного педагогічного експерименту. У розділах дисертаційної праці відбито послідовність міркувань й узагальнень дослідниці, розкрито особливості впровадження розробленої методики й доведено її результативність, про що переконливо свідчать якісні та кількісні показники сформованості комунікативної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури у процесі навчання стилістики. Провідні положення дисертації ґрунтуються на основних засадах дидактики, лінгвістики, психології, лінгводидактики, законодавчих і нормативних документах про освіту.

У першому розділі дисертації – «**Теоретичні засади формування комунікативної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури**» – авторка вивчила, проаналізувала, узагальнила й систематизувала наукову літературу з означеної проблеми. Це сприяло визначенню сутнісних характеристик компетентнісного підходу як методологічного орієнтира у формуванні комунікативної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури й комунікативної компетентності майбутнього фахівця як базового поняття дослідження, розкриттю змісту стилістики як науки й навчальної дисципліни у філологічній освіті майбутніх учителів-словесників.

Привертає увагу системний і логічний, на наш погляд, підхід авторки до тлумачення базових понять дослідження, зокрема «підхід до навчання», «компетентнісний підхід до навчання української мови», «комунікативна компетентність». Синтезуючи погляди вчених, вона ґрунтовно розкриває й уточнює терміни, проводить кореляцію між ними. Це дало змогу Вікторії Василівні з'ясувати й уточнити зміст поняття «комунікативна компетентність майбутніх учителів української мови і літератури в процесі навчання стилістики». Схвально, що авторка аналізує його в аспекті подальшої професійної діяльності здобувачів освіти, зокрема акцентує на тому, що реалізація означеного підходу «уможливлює ґрунтовне опанування стилістичної теорії в комунікативно-діяльнісному аспекті, сприяє підвищенню культури усного й писемного мовлення, стилістичної вправності» (с. 36).

Аналіз наукових досліджень дидактиків і лінгводидактиків дозволив авторці виокремити складники комунікативної компетентності як інтегрованого відкритого педагогічного феномену. Поділяємо думку Вікторії Василівни, що комунікативну компетентність доцільно розглядати, з-поміж іншого, як «готовність до контролю власної комунікативної діяльності у контексті освітніх завдань стилістики української мови як навчальної дисципліни» (с. 50). Суголосні з нею і в тому, що «в сучасних соціокультурних умовах визначення мети й завдань навчання стилістики у педагогічному виші потребує врахування результатів аналізу мовної ситуації в суспільстві» (с. 52).

Бабенко В. В. цілком правомірно пропонує уточнити мету й завдання навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури, привертає увагу до формування в них таких умінь і навичок, як грамотного, багатого, виразного, емоційного, чистого мовлення; володіти словом як основним інструментом своєї професійної діяльності; методично адаптувати стилістичний матеріал з урахуванням типологічних характеристик учнів певного віку тощо. Виправданою є увага Вікторії Василівни до визначення комунікативних можливостей стилістики, результатів опанування її як навчальної дисципліни, вузлових аспектів формування комунікативної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури у процесі навчання стилістики. Це, на наш погляд, дало змогу дослідниці дійти

висновку, що комунікативний потенціал стилістики полягає в її ресурсних можливостях для формування в майбутніх учителів української мови і літератури низки професійно важливих умінь.

У другому розділі – **«Теоретико-практичні аспекти формування комунікативної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури в процесі навчання стилістики»** – дослідниця ґрунтовно й усебічно проаналізувала змістовий компонент навчально-методичного забезпечення процесу формування комунікативної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури в процесі навчання стилістики. Це дало їй змогу сформулювати вагомі для сучасної лінгводидактики висновки. Зокрема, Вікторія Василівна зазначає, що в проаналізованих робочих програмах зі стилістики недостатньо уваги приділено висвітленню особливостей науково-навчального, науково-популярного підстилів наукового стилю; наголошує на доцільності розгляду на заняттях зі стилістики особливостей усного спілкування вчителя й учнів з акцентом на доборі мовних засобів для пояснення тих чи тих мовних явищ учням основної та старшої школи; рекомендує доповнити кожен з тем методичним коментарем.

Розкриваючи лінгводидактичні засади формування комунікативної компетентності майбутніх учителів-словесників у процесі навчання стилістики, дослідниця виправдано зацентрувала увагу на комунікативному аспекті засвоєння стилістики. Привертає увагу ґрунтовний розгляд закономірностей навчання. Достатньо переконливо обґрунтовано вибір найбільш методично доцільних загальнодидактичних і специфічних принципів формування комунікативної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури в процесі навчання стилістики.

На відзначення заслуговує з'ясування авторкою лінгводидактичного потенціалу технології портфоліо й кейс-технології у формуванні комунікативної компетентності майбутніх учителів української мови та літератури. Схвально, що практичний аспект застосування зазначених технологій розкрито під час опису формувального етапу педагогічного експерименту.

Розроблені В. В. Бабенко критерії (мотиваційно-ціннісний, нормативно-тезаурусний, жанрово-стилістичний) відбивають особливості формування

комунікативної компетентності вчителів української мови та літератури в процесі навчання стилістики. За визначеними критеріями та їх показниками схарактеризовано рівні сформованості комунікативної компетентності здобувачів освіти – високий, достатній, середній та елементарний. Результати виконання завдань контрольного зрізу засвідчили переважання в студентів експериментальних і контрольних груп достатнього рівня сформованості комунікативної компетентності (45 % і 47 % відповідно), що дисертантка й урахувала під час розроблення експериментальної методики.

У третьому розділі дисертації – **«Експериментально-дослідне навчання за розробленою методикою»** – описано процес організації та проведення експериментального навчання за пропонованою методикою. Вичерпно й повно в підрозділах 3.1. і 3.2. визначено особливості методики формування комунікативної компетентності майбутніх учителів української мови й літератури в процесі навчання стилістики та організації і проведення експерименту. Здобувачка сформулювала мету й основні завдання дослідного навчання, розкрила зміст і особливості перебігу кожного з трьох етапів формувального етапу експерименту, визначила критерії добору текстів, що становили основу текстових вправ.

Особливо відзначимо розроблену дисертанткою систему стилістичних і супровідних вправ на текстовій основі, що спонукали студентів до реалізації продуктивної мовленнєвої діяльності, містили професійно важливу інформацію, доповнювали, конкретизували певну тему в стилістичному контексті й стали додатковим джерелом інформації у процесі вивчення окремих аспектів стилістики – фоностилістики, лексичної й граматичної стилістики тощо. Як свідчить зміст підрозділу 3.2., під час дослідного навчання продуктивно було використано кейс-технологію, метод проектів, технологію портфоліо, що дало змогу здійснити моніторинг «особистісного комунікативного зростання майбутнього вчителя-словесника, формування його професійного іміджу, культури мовлення» (с. 156).

Ефективність розробленої методики доведена результатами аналізу виконаних студентами завдань, проведених в експериментальних і контрольних групах. Дослідне навчання підтвердило позитивну динаміку змін у рівнях сформованості

комунікативної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури у процесі навчання стилістики експериментальних груп порівняно зі студентами контрольних груп за кожним із критеріїв.

Описані в трьох розділах дисертації етапи дослідження завершуються висновками. Загальні висновки переконливі й ґрунтовні, скорельовані зі сформульованими у вступі завданнями і змістом кожного з розділів.

Оцінювання новизни й достовірності досліджень. Вагомими здобутками, що характеризують новизну дисертації В. В. Бабенко, вважаємо такі: обґрунтування лінгводидактичних засад формування комунікативної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури у процесі навчання стилістики; з'ясування й уточнення змісту поняття «комунікативна компетентність майбутніх учителів української мови і літератури в процесі навчання стилістики»; розроблення методики формування комунікативної компетентності майбутніх учителів-предметників у процесі навчання стилістики; запропоновану систему стилістичних і супровідних вправ і завдань.

Кількість та обсяг публікацій В. В. Бабенко, якість і повнота відображення в них результатів дослідження є достатніми. Основні положення дисертації апробовані на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Зміст автореферату відповідає змістові дисертаційної роботи.

Практичне значення отриманих результатів. Нам імponує практична спрямованість рецензованої дисертації, відображена в експериментальній методиці формування комунікативної компетентності майбутніх учителів української мови та літератури у процесі навчання стилістики, системі стилістичних і супровідних вправ, що дають змогу сформувати у здобувачів освіти професійно важливі комунікативні вміння й навички й розвинути в них лінгвокреативність, спонукають до продукування власних висловлень залежно від ситуації спілкування, сприяють інтенсифікації процесу формування комунікативної компетентності студентів і підвищенню його результативності.

Викладені в тексті дисертації пропозиції та рекомендації можуть стати підґрунтям для реалізації важливих освітніх завдань.

Дискусійні положення й зауваження. Високо оцінюючи рецензовану дисертацію, привертаємо увагу до окремих аспектів її, що потребують уточнення, пояснення чи корекції, а саме:

1. У підрозділі 1.2. «Комунікативна компетентність майбутнього фахівця як базове поняття дослідження» авторка розглядає формування комунікативної компетентності в системі підготовки майбутнього вчителя української мови та літератури як інтегрований відкритий педагогічний феномен і виокремлює його складники (с. 49). На нашу думку, доцільно увиразнити фаховий аспект кожного з них.

2. Нам видається логічним спочатку розглянути лінгводидактичні засади формування комунікативної компетентності майбутніх учителів-словесників у процесі навчання стилістики, а потім подати аналіз змісту навчально-методичного забезпечення зі стилістики для майбутніх учителів-словесників. До того ж це відповідало б і послідовності реалізації завдань дослідження (с. 20).

3. Зміст підрозділу 2.2. «Лінгводидактичні засади формування комунікативної компетентності майбутніх учителів-словесників у процесі навчання стилістики» доцільно було доповнити інформацією про засоби формування комунікативної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури у процесі навчання стилістики. До того ж варто було зосередити увагу й на особливостях застосування електронного портфоліо, стисло схарактеризувати методи і прийоми навчання, що корелюються з виокремленими основними етапами формування комунікативної компетентності.

4. Нам видається, що під час опису перебігу формувального етапу експерименту доцільно конкретизувати, за якими критеріями оцінювали підготовлені студентами проекти й портфоліо.

5. У додатках бажано було подати пропоновані студентам анкети, завдання констатувального й контрольного зрізів, приклади складених майбутніми вчителями-словесниками есе, лінгвістичних мініатюр тощо.

Висловлені зауваження та рекомендації не спростовують високого рівня роботи й істотно не впливають на загальну оцінку проведеного дослідження, водночас можуть стати стимулом наукової перспективи автора.

Загальний висновок

Дисертаційна праця Вікторії Василівни Бабенко «Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури у процесі навчання стилістики» є цілісним, завершеним, самостійним дослідженням актуальної проблеми.

За рівнем наукової новизни та практичним значенням дисертація відповідає вимогам п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України за № 656 від 19.08.2015 р. та № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р.), а розроблені в ній теоретичні положення й отримані результати можна кваліфікувати як вагомий внесок у розвиток теорії та методики навчання української мови. Бабенко Вікторія Василівна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова).

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,

старший науковий

співробітник відділу навчання

української мови та літератури .

Інституту педагогіки НАПН України

Л. О. Попова

Попова Л.О.

